Хуршид

СИЁВУШ

5 ПАРДАЛИ ОПЕРА ЛИБРЕТТОСИ

www.ziyouz.com kutubxonasi

ҚАТНАШУВЧИЛАР

Судоба — Кайковуснинг севикли хотини. Яман шоҳининг қизи.
Кайковус — Эрон подшоҳи. Қаёнийларнинг иккинчиси.
Сиёвуш — Кайковуснинг ўғли, Судобанинг ўгай ўғли.
Қиёнуш — Румлик савдогар. Сўнгги вақтда Судобанинг жосуси.
Сурока Қайдофа — Судобанинг Ямандан бирга келган жориялари
Афросиёб — Турон мамлакатлари подшоҳи.
Герсеваз — Афросиёбнинг укаси.
Фарангис — Афросиёбнинг қизи.
Пирон — Афросиёбнинг вазири.

Рустам, Зол, вазирлар, элчилар, паҳлавонлар, халқ вакиллари, жориялар, созандалар, ўйинчилар.

www.ziyouz.com kutubxonasi

БИРИНЧИ ПАРДА

Эрон шоҳи Кайковуснинг ўрдасида ҳарам доираси. Судобанинг уйи. Судоба қайғули хаёлда ўтирибди. Музика. Парда очилади.

Судоба

Э кўнгил, э сирлар кони,
Борми ўч олмоқ имкони.
Ота-она, уруғ аймоқ ваҳши қўлларда қирилди оҳ,
оҳ, оҳ, оҳ, оҳ интиқом.
Иффат, номуслар букилди,
Бошлар кетди жон сўкилди.
Қиз-жувонлар фоҳишадек кўча-куйларда сурилди оҳ!
оҳ, оҳ, оҳ, оҳ интиқом!
Кўкка етди элнинг доди,
Мазлум ўксузлар фарёди.
Ору номус, иффат бари тупроққа қорилди оҳ,
оҳ, оҳ, оҳ, оҳ интиқом.

(сўз)

Отам э зул азхор шоҳи Яман,
Таасуф этар сенга бу анжуман.
Сиёвушла Ковус сенга тортди тиғ,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қизингни асирона элтди дариғ.
Менга энди айш ила роҳат ҳаром,
Булардан агар олмасам интиқом.
(Суроқа кириб таъзим қилади)
Суроқа на бўлди ишинг?

Суроқа

Иш бажо,
У одамки эрди сиза муддао
Келтирдим.

Судоба

Балли, тезда келтир буён
Бу ишда саботин қилай имтиҳон.
(Суроқа чиқиб чодирга ўралган бир хотинни олиб киради
Бошидан чодирини олади. Бир йигит экан)

Судоба

Қаерлик бўлурсан, ҳам исминг нима?

Суроқа

Азизим, далил сўзла, ёлғон дема.

Қиёнуш

Қиёнуш отим, румлик бир савдогар.

Судоба

На журъатла кирдинг бу ерга? Магар
Тушунмасмисан бу ҳарам хонадир,
Ҳам эр жинси бу ерга бегонадир.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Музика

Қиёнуш

Париваш риштаи ишқи қилиб ақлу хирадни банд,
Кўнгилда шавқу жон, ҳайратда, тан бир пора ўт
монанд.
Ўлим ё васл деб келтирди бу манзилга қатъият
Бу жон қийналса мен ўлдим, бу жон роҳатда мен
хурсанд.

Судоба

Сўзингда содиқ ўлсанг пора кўнглингга бўлай пайванд.

Суроқа

Бажаргай бу йигит ҳукминг оғир тоғ юкласанг гарчанд.

Судоба

Сенга юкласам бир вазифа бу он

(сўз)

Қўлингдан келурми?

Қиёнуш

Қилингиз аён.
Нечик бир вазифа экан?

Судоба

Интиқом.
Бажарсанг шу ишни вазифанг тамом.

Қиёнуш

Нечик кўрдир у бўлмаган Сизга ром

Судоба

Сиёвушла Ковус...

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қиёнуш

Эру ўғлингиз?!

Судоба

Отам қатл қилди икки раҳмсиз.
(Қиёнуш хаёлга чўмиб сукут этади)

Судоба

Демак сенга бу иш кўринди гарон?
Ўзинг чиқмагайсан бу ердан омон.
(Қиёнушга ер тагидан қарайди. Қиёнуш қатъий)

Қиёнуш

Маликам, бу ишни қилурман басар,

Судоба

Агар алдасанг тезда бошинг кетар.

Қиёнуш

Агарда хиёнатла макр айласам,
Шу дилбар жамолига бўлсин қасам.

Қайдофа

(киради) Сиёвуш келур.
Хўп. (Қиёнушга) Сен у уйга кир, чиқиб тезда раққосаларни чақир. (Суроқа Қиёнушни олиб кетди, Қайдофа ҳам кетди).

Судоба

Агар тутса афсуну макрим ўрин,
Бугун ростлагайман у гўрин.
(Чолғувчи, ўйинчилар, Сиёвуш киради. Гуллар сочадилар).

www.ziyouz.com kutubxonasi

Музика

Хор

Хуш келдингиз, э севгили шаҳзодаи даврон,
Э соҳиби эҳсон.
Фаҳр этгусидир сиз ила бу маснади каён,
Сиз қудрати Яздон.
Сабр ила паланг ғайрату зарбингиза таслим,
қилмоқ ила таъзим.
Ялларни атар қуватингиз ожизу ҳайрон,
ҳар лаҳзаю ҳар он.
Сиз ақлу карам конисиз э шоҳи валоят,
ҳам кон саҳоват.
Қулларга ҳам инъомингиз ўлмакда фарован,
жонлар сиза қурбон.

Судоба

Кел, э, боиси иззатим, шавкатим,

(сўз)

Кўзим нури ҳам мояи давлатим.
(Қўлидан ушлаб элтиб, ним тахтга ўтқизади. Қадаҳлар айланади, базм бошланади. Тугайди).

Судоба

Сиёвуш на бўлди сенга то будам,
Мени ёд этиб қўймадинг бир қадам.

Сиёвуш

Бу ер чунки шаҳга ҳарам хонадир,
Отамдан бўлак бунда бегонадир.
(Судоба имлайди, Сиёвушдан бошқа ҳамма чиқади)

www.ziyouz.com kutubxonasi

Судоба

Сиёвуш, сўзимга ажабланмагил,
Сенга тушган ишқим, ғазабланмагил,

Сиёвуш

Бу ишқингни қилгил эрингга аён,
Ўғил бирла ишқ ўйнамоқлик ёмон.
(Ғазаб билан туриб кетар экан, Судоба йўлини тўсади)

Судоба

На ерга борурсан мени зор этиб?
Ҳалок этма, ишқингда афгор этиб.

Сиёвуш

Йўқол, кет йўлимдан.
(Туртиб ташлаб чиқиб кетади. Судоба фарёд чекади)

Судоба

Кўмак, ҳой кўмак!
(Суроқа, Қайдофа югиришиб келади)

Қайдофа

На бўлди? Ўрин тутмади иш демак.
(Судобани кўтармакчи бўладилар. Судоба кўнмайди)

Судоба

Қўйингиз, мени шоҳга айланг хабар,
Ҳужум айлади менга у оқ падар.
(Суроқа, Қайдофа чиқадилар. Судоба ўзини ҳушсизга солиб ётади. Кайковус, Сиёвуш, Рустам, Зол кирадилар)

www.ziyouz.com kutubxonasi

Кайковус

На ҳолат бу? Судоба, тур кўзни оч!
(Судоба жим. Кайковус ишорати билан икки жория Судобани кўтариб тахтга олиб борар экан, Судоба макр билан талваса қилади).

Судоба

Йўқол оқпадар, менга тегма, қоч!

Кайковус

Ким у оқпадар?

Судоба

Бу зоти ҳарам
Менинг иффатим булғади, вассалом.

Сиёвуш

Шаҳо, қилма Судобага эътимод,
Бузуқдир унга маслақу эътиқод.
Бу иблиснинг айғоқчиси, ҳийлагар,
Эрур фоҳиша, шармдан йўқ, асар.

Судоба

Кўрарсиз мени фоҳиша дер бу он,
Агар топса ёлғиз қўярми омон.
Бу икки канизлар эрурлар гувоҳ.
Булар сўзласин кимда бўлса гуноҳ.

Сурoқа—Қайдофа

Сиёвуш йигитлик ғурури билан
Қовушмоқ талаб қилди Судобадан.

Сиёвуш

Бутун фитна, иғво буларнинг сўзи.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Кайковус

Сени фош этар бир хитобинг ўзи.
Онангни бузуқ, фоҳиша деб бу он,
Бузуқ мақсадингни қилибсан аён.

Сиёвуш

Ҳақиқат қил, ойинла қилгил амал.

Кайковус

На ҳожат ҳақиқатга иш бўлса ҳал.

Зол

Улуғ ўт ёқиб ўткарилсин булар,
Жиноятчи ким бўлса нобуд бўлар.

(Судоба ҳаяжонланиб, канизакларига имлайди. Рустам уни диққат билан кузатиб турган эди).

Рустам

Жуда тўғри бир маслаҳат берди Зол,
Аниқланғуси ким бузуқ, ким халол.

Судоба

Шаҳо эҳтиёт ўлки Рустамла Зол,
Эрур умр ила давлатингга завол.
Сиёвуш эрур энг улуғ жодугар,
Қилур жоду, ўт эмас унга асар.

Рустам

Бас, э Қабҳа, ортиқча қилдинг талош,
Бузуқ фикр ила ниятинг бўлди фош.
Ҳақорат қилурсан бу чоқ бизга ҳам,
Саналди сенга ноҳақ ойини жам.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сиёвушни ҳеч ким қилолмас ҳалок,
Кўмак унга биз бирла Яздони пок.

Музика

Судоба

Надир айбимки душман бир эди ортмоқда тобора,
Нетай ҳеч бир кишидан етмади бу дардима чора.
Отамдан айрилиб кўнглимда доим ҳасрату армон.

Кайковус

Сира қайғурма, кўнглинг бузма, менман дардингга
дармон.

Зол

Жиноят бирла туҳматга эрурсан бандаи фармон.

Рустам

Шаҳо ақлингга кел, бўлма жаҳолат бирла андармон.

Судоба

Яна этмақдалар бағрим ҳақорат тиғила пора.

Кайковус

Кўзингдан ўргулай, бир кимсасиздек қилма наззора.

Зол

Эгар бирла юган урмиш сенга минмиш бу айёра.

Рустам

Берурлар давлатинг барбод бу уч иблис маккора.

Сиёвуш

Ота, сўнгра пушаймон ўлмагил кўз оч бу ғафлатдан,
Жафо доғила тарихинг юзини этмағил қора.

www.ziyouz.com kutubxonasi

К а й к о в у с

Отангни алдамоқ, истаб бекорга бўлма овора.

З о л

Сенга лаънат дегай эл моҳу меҳру барча сайёра.

Р у с т а м

Сенга кибру жунун бағри азалдан бўлди каҳвора.

С у д о б а, К а н и з л а р

Отасига насиҳат айламакчи тифли шир хора.

П а р д а

ИККИНЧИ ПАРДА

Сеистонда Аҳриман дарёси бўйида чодир қурилган. Сиёвуш, Зол, Рустам ва бошқалар — Афросиёб элчиси Бормонни қабул этмоқдалар. Ҳадялар ўткарилмоқда. Булар орасида бир або Сиёвушга тақдим этилади.

Б о р м о н

Сенга хос эрур бу улуғ армуғон,
Юборди сенга шоҳи туроииён.

(Абони топширади. Сиёвуш очиб қараб, унда бир сурат кўриб шошилади. Шунга овора бўлиб тикилиб қолади, бошқалар элчи сўзини тингламоқдалар).

Бормон

Салом айтдилар шоҳи Афросиёб,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ҳ а м м а

Омонлик билан бўлсин у комёб.

Б о р м о н

Деди: «Басдир энди шу жангу жадал
Эрон, Турон аҳлига бўлди увол.
Ясаб сулҳ битсин бутун можаро,
Уруш битсин Эрону Турон аро».

З о л

Шоҳи Тур эрур аҳду паймон шикан
Эрон аҳлига у заҳарли тикан.

Б о ш қ а л а р

Жуда тўғри...

Б о р м о н

Турон шоҳи ушбу гал
Бу битимнинг давомига айлар жадал.

Р у с т а м

Сиёвуш, қани, айла бир фикр аён.

С и ё в у ш

На дерман?

Р у с т а м

Нега ўзгарибсан бу он?
Қани, бер, кўрайлик надир ул ҳарир,
Ўзига сени бундай этди асир?

С и ё в у ш

Сиёвушга хос бу тамошо фақат.
Ажойиб гўзаллик, ажаб холу хат.
(Ҳамма ажабланади. Рустам Бормонга қарайди).

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бормон

Бу ноз осмонин гўзал юлдузи
Фарангис эрур Афросиёбнинг қизи.

Музика

Сиёвуш

Олиб кўнглимни бир дилбар бошимга солди минг
савдо,
Хаёлим боғида бу дам қилур жон булбули ғавғо.
Менга ишқи берар фармон бўйин тобларга йўқ
дармон,
Кетар кўнглимда минг армон, висолин қилмасам
пайдо.
Хаёлим дамбадам фосид бузарми ишни деб қосид
Дегил дилбарга, э қосид, бўлибман ишқ аро расво.

Зол (сўз)

Сиёвуш, бу чоқ ишқдан тур канор,
Жавобингга элчи чекар интизор.

Сиёвуш

У ишқим эрур восита, бу малак,
Зарур ўлди сўзсиз қабул айламак.
Ўзим бу улуш сулҳни қилдим қабул.

Зол

Отанг рухсатисиз?

Сиёвуш

Нима дерди ул.
Бу сулҳ эл билан юрт учун яхшидир,
Бунга ким ризо бермаса ваҳшидир.
Кетур, соқи, бошла бу чоқ айшу нўш,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Муғанни тараб созин этдир хуруш.

(Қадаҳлар айланади. Чолғувчилар келиб базм бошлайдилар, бир йигит кириб таъзим қилади. Сиёвуш ишорат қилади, базм тўхтайди).

Сиёвуш

Нечик топшириқ бор?

Йигит

Муҳим бир хабар
Отангиз қўшун бирла келмакдалар,
Эрур Турон узра сафар нияти.
Бу гал ўзгача фикр вазияти.

Рустам

Зўраймоқда Ковусдаги ваҳшийлик,
Сира кутмади халқ учун яхшилик.
Туриб четда буйруқ берар подшоҳ,
Биз ижро қилиб орттирурмиз гуноҳ.

Сиёвуш

Сўзим сўз, мен аҳдимда собит қадам,
Бузилмас, бошимга қилич келса ҳам,

Бормон

Балли, э Сиёвуш, Яли номдор,
Сенга доим ўлсин кўмак нуру нор.
Кутиб Турон, Эронга ободлиқ
Бутун халққа бахш этдинг озодлиқ.

(Хазиначи тож, камар, қилич, сипар ва бошқа ҳадялар келтиради. Бормоннинг белига қилич боғланади. Бошига тож қўйилади, елкасига або солинади).

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сиёвуш

Муборак бу хилъат

Ҳамма

Муборак

Бормон

Балли.

Сиёвуш

Сенга бу мукофотимиз оз ҳали,
Дегил шаҳи Туронга беҳад салом,
Бу гал мендин элтурсан унга паём,
Унга фарзанд ўлмоқ менга муддао.

Бормон

Бутун хизматингни қилурман адо.

(Ҳамма хайрлашади, чиқадилар, жориялар у ерларни йиғиштириб турар экан, Қиёнуш қиёфаси ўзгарган ҳолда киради).

Бир жория

Сиёвуш, жуда пурдон олий жаноб.

Яна бири

Каён шаҳларин тахту тожига боб,
Ҳайиқмас ўлимдан, дадил бир йигит,

Қиёнуш

Фақат ўз бошимча, иши ур йиқит,
Юриб пойтахтда ҳамиша саёқ
Онага тажовуз қилиб бўлди оқ.

Жория

Қаердан сенга англашилди бу сир?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қиёнуш

Буни ўз кўзим бирла кўрдим ахир.
Вужуди хотин-қизга кони зарар.
Ҳалок ўлгали лойиқ ул оқ падар.
Келинг, сизга бергунча у бир зарар
Кўмак берсангиз мен қилурман басар.

(Жориялар ҳайрон бўлиб қоладилар. Шу вақт Рустам, Зол, Кайковус, Сиёвуш, бир нечта кишилар кирадилар. Жориялар кетади. Қиёнуш бир чеккага чиқади)

Кайковус

Сиёвуш эди ёш, ақлсиз, ўжар
Унга эргашиб сиз жаҳон дийдалар.
Нечун бўлдингиз бу тубанликда паст?
Магар қилди жоду у оташпараст.

Сиёвуш

Мен этдим бу сулҳ амрини ихтиёр,
Буларда рад этмакка йўқ иқтидор.
На ҳожат шу беҳуда қонлар тўкиш,
Бузиб юртни, бошлар кесиб жон сўкиш.

Кайковус

Унутдингми Афросиёб қадрини,
Қачон билди у яхшилик қадрини?
Ҳали ҳам эса сулҳни вайрон этинг,
Қўшун жам этиб, Турон узра кетинг.

Рустам

Шаҳо, сўнган ўтни яна ёқмағил,
Бас энди жафо таблини қоқмағил.
Элу юрт учун адлни пеша қил,
Сенга ҳам ўлим бордир, андеша қил.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Кайковус

Насиҳат қилурсан менга бу замон,
Бу қўрқоқлиғингдан эрур бир нишон.
Сенга эҳтиёжим йўқ, эт тарки саф,
Қилурман ўзим душманим бартараф.

Зол

Шаҳо, айлама бунча ваҳшат шиор,
Ғазаб олдида бўлма беихтиёр.
Кўмакчиларингга қилурсан итоб
На ҳожат бу хилда заҳарли хитоб?
Сиёвуш кутиб юрту эл нафини,
Вужудга келтирди бало дафини.

Кайковус

Сиёвушни ўғлим деб этмам гумон,
Йўқол, кет кўзим олдидан шу замон.

Сиёвуш

Кетарман ота, бўлсангиз шунга шод,
Муҳаббат элу юртга бўлгай зиёд,
Ватан бирла халқим учун ҳар замон
Қаерда бўлсам хизмат эткум аён.

Музика

Ато, бас энди қанча мамлакатни айладинг вайрон,
Адолат шевасин буздинг, эл ўлди зулм ила ҳайрон.
Сени Яздони пок элга бало айлаб юборган йўқ,
Бутун халққа отадек шафқат эт деб айлади фармон.

Кайковус

Отанга бўлмагил оси маломат айлаб э, нодон.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Зол, Рустам

Сиёвуш тўғри дер, одамга ваҳшилик эмас лойиқ,
Қилур душманлик икки шоҳ, арода халқ ўлур қурбон.

Кайковус

Кетинг сиз ҳам, демак бирликда барпо қилдингиз
исён.

Сиёвуш

Жаҳолат дардига ҳаргиз насиҳат бўлмагай дармон.

Парда

УЧИНЧИ ПАРДА

Турон мамлакатида Афросиёб ўртасида Сиёвуш билан Фарангис сафар кийимида ўтирибдирлар

Музика

Сиёвуш

Букун юз очмиш экан бизга толеи бедор,
Муяссар ўлди қулайликла давлати дийдор.

Фарангис

Висол боғини яшнатди бизга нур ила нор.

Сиёвуш

Ҳаётимизга бўлиб завқ бахш меҳр ила моҳ.

Фарангис

Бир ишқ хосияти бизга бундай иззату жоҳ.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сиёвуш

Хазон кўнгил бу замон яшнаб ўлди фасли баҳор,

Фарангис

Саодат ила яшар соямизда халқу диёр.

Сиёвуш

Чекилди кулфату мотам бу мамлакатлардан,
Адоват ўрнида бирлик, муҳаббат олди қарор.

Сиёвуш

Висол эшиклари осон очилди бизга бу чоқ,

Фарангис

Бу бахт ойинасин босмади ғубори фироқ.

Сиёвуш

Магарки уйқуда ғафлатда қолдирар ағёр,

Фарангис

Фалак ҳам этди магар зулмила жафосидан ор.

Сиёвуш

(сўз)

Қилиб марҳамат бизга Яздони пок,
Даволанди бу чоқ икки дарднок.
Тугалди орамизда бегоналик,
Муқаррар бўлиб бизга ҳамхоналик.
Халос ўлди айниқса халқу ватан,
Ҳалокат, фалокат бутун фитнадан.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ф а р а н г и с

Юриб раъйимизча қазоу қадар,
Тилакнинг ниҳоли берибдир самар.

(Вазирлар, амирлар, Герсеваз, Афросиёб кирадилар)

А ф р о с и ё б

Менга қилди илҳом улуғ нору нур,
Бажо келтирилди бир амри зарур.
Сиёвуш, Фарангис икки нав-ниҳол
Бу кун бўлдилар комёби висол.

П и р о н

Қилиб душманингга улуғ илтифот,
Эл этдинг уни шоҳи олисифот.

А ф р о с и ё б

Ҳукм сурди бу дамгача халқ аро,
Эрон бирла Турон деган можаро.
Букунги маросимла битгай нифоқ,
Ики мамлакат бўлғуси иттифоқ.

(Герсевазда норизолик сезилиб туради. Музика)

Г е р с е в а з

Сен эртанинг андишасини қилмай адашдинг,
Ёв бағрига гулдай қизингни отқоли шошдинг.
Шаҳо, кўзинг оч, ўйла, кейин бўлма пушаймон
Сеҳр этди у сенгаки бу хилда бўшашдинг.

А ф р о с и ё б

Хўш Герсеваз ўзни йўқотиб мунча тутошдинг?
Мен юрт ила эл тинчлигини кўзладим аммо,
Сен фитна, фасод тўлқунидай ҳарёна тошдинг.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Г е р с е в а з

Гўёки ҳалокат чуқури узра ёнашдинг,

Г е р с е в а з (сўз)

Шараф топти дунёда туру пашанг,
Эрон аҳлига қаздилар гўри танг.
Ялиндинг Эронга бўлиб хоксор,
Сира йўқ эмиш сенда номусу ор.

А ф р о с и ё б

Эрур мардлар ҳусни сўзда сабот,
Мунофиққа ҳеч ерда йўқдир нажот.
Ҳар иш аввали бошланибдир гўзал,
Бўлар охири ҳам бу йўл бирла ҳал.
Кетур, соқи, жомингни қил дафъи ғам,
Сиёвуш учун ростлангиз базми жам.

(Соқилар қадаҳ сўнадилар. Чолғучи, ўйинчилар кириб Сиёвуш ва Афросиёбга енгил таъзимдан кейин ўйин бошланади).

Х о р

Сабо ол хабар ёр маъвосидан,
Хабар айла ошиқ таманносидан,
Дегилким жамоли тамошосидан
Умидворлармиз, умидворлар.
Париваш оёғин ўпиб айт салом,
Ҳам ошиқлар арзини еткур тамом,
Шароби висоли учун ташна ком,
Дил афгорлармиз дил афгорлар.
Гул ила безанмиш гулистон бу чоқ,
Кўнгилда тўла оташи иштиёқ,
Келиб базм аро бизга тутсин аёқ,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Харидорлармиз харидорлар.
(Бир хизматчи йигит кириб таъзим қилади).

Йигит

Сафар лозимоти этилди басар.

Афросиёб

Жуда яхши, букун қилурлар сафар,
Букун, биз Сиёвушни этдик қабул,
Фарангисни ақд айлаб этдим ўғул.
Сиёвуш, насиҳатга туткил қулоқ,
Хўтан шаҳрининг шоҳи бўлдинг бу чоқ.
Мудом адл ила марҳамат пеша қил,
Элу юртга тинчликни андиша қил!
Ёмонларни қил яхши сўз бирла ром,
Хушомадчидан уз алоқанг тамом.
Киши тоқатидан улуғ марҳамат,
Жиҳолатга солмас сени оқибат.

Сиёвуш

Насиҳат дурин ҳарна этдинг нисор,
Тизиб жон ипига қилурман тумор.

Афросиёб

Бир иш бўлса менга юборғил хабар,
Чиқайлик, туринг, ҳамдамингиз зафар.
(Чиқадилар, жориялар у ерларни йиғиштириб кетадилар,
Герсеваз, Қиёнуш кириб келадилар)

Қиёнуш

Сиёвушла Ковус ики бад гуҳар
Сизи маҳв этишга кенгаш туздилар.
Аразлаб келибдир деб этманг гумон,
Ато ўғлини ҳайдамас ҳеч қачон.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Музика

Герсеваз

Очилгай сирри хоиннинг иши токай барор ўлмас,
Фалак доим уларнинг раъйи узра барқарор ўлмас.

Қиёнуш

Ёмон ҳеч яхши бўлмас, зоти ёв ҳечкимга ёр ўлмас.

Герсеваз

Инонма ҳар кишига, айлагай оламга шарманда.

Қиёнуш

Ёмондан қоч, ёмондан, токи жонинг борича танда,

Герсеваз

Сени расво қилур, аммо ўзига бир ғубор ўлмас.

Қиёнуш

Ўзига эҳтиёт ўлган фалокатга дучор ўлмас.

Герсеваз

Бўлур бе машварат иш охири бундай пушаймонлиғ,
Ўжарлар қанчаким хўрланса асло ҳушёр ўлмас.

Қиёнуш

Кишиким йўқдир идроки насиҳат ҳеч бакор ўлмас.

(Афросиёб вазирлар билан киради. Герсеваз бир хат беради. Афросиёб хатни ўқиб ғазабланиб бақиради)

Музика

Афросиёб

Бад асл учун жафо чекмак абасдир,
Эрур кўнгил қаро ҳеч мунаввар ўлмас,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сенга охир бориб дунё қафасдир,
Сўнгра тинчлик оти ҳам муяссар ўлмас.
Оқ падарга ҳеч ким шафқат қилурми?
Эҳсон қадрин бундай душман билурми?
Кўз ёғин едирсанг фарзанд ўлурми?
Газанда ҳеч қачон биродар ўлмас.

Пирон (сўз)

Нечундир шаҳим мунча жўшу хуруш?

Афросиёб

Аразлаб келибман деб эрди у кун.
Келибмиш у Туронни бузмоқ учун
Қўшун йўллагайман бориб ушласин,
Тарафдорларин қириб ташласин.

Пирон

Шаҳо, сабр қил, бу қадар кетма тез,
Аниқланмаган ишга қилма стез.
Сиёвушга лутф айладинг бе адад,
Чидолмай бунга айлаганлар ҳасад.

Герсеваз

Етар, Пирон, энди бу бемаъни сўз,
У душманни оқлаш тилайсан ҳануз.
Сен айтганча мен бўлдим ул фитнагар,
Демакким кўзингга етибдир зарар.
Агар кўрарсанг эронликларнинг хатин
Демасдинг менга фитнагар туҳматин.

Афросиёб

Иков бошладингиз хусусий жиҳод,
Ҳали сизгами юрт этар эътимод?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Керак эрди сизлар бўлиб ҳамжиҳат
Бу иш бобида берсангиз маслаҳат.

Пирон

Юбормоқ керак ул томон бир киши,
Назорат этилсин Сиёвуш иши.
Хабар қилсаким вазиятдир ёмон,
Хўтан узра юрсак бўлур ул замон.

Бошқалар

Жуда тўғри.

Афросиёб

Ким бунга моҳир киши?

Герсеваз

Эрур бу вазифа Қиёнуш иши.
Маҳоратла қилгай бу мушкилни ҳал.

Афросиёб

Бу ишни тугатмакка сен қил жадал.

Музика — квартет

Бу ўлкада яна ёв айлади вужуди исбот,
Фусуну ҳийла билан ақлимизни айлади мот.
На бўлди барчамизи алдади ёвуз душман
Кўз ўнгимизни бу чоқ босди қайғули зулмот.

Герсеваз

Бу фитна дафъи учун бизга лозим азму сабот.

Қиёнуш

Ўлимдан ўзга у душманга йўқ умиди нажот.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Афросиёб

Бориб кузат уни то, бўл хаёлидан огоҳ,

Герсеваз

Ўзингни кўрсат унга бир ишончли давлатхоҳ.

Афросиёб

Ва лекин этма ҳалок, бизни шаънимизга уёт

Герсеваз

Қолур бу ишила сендан жаҳонда шонли бир от.

Қиёнуш

Бу хизматинг бажарурман бошим турорса ҳаёт.

Бошқалар

Сенинг буйруғинг, ишингда кўрсатур ҳамми сабот.

Парда

ТЎРТИНЧИ ПАРДА

Хўтанда, атрофи кенг бир саҳро. Сиёвуш чодири. Фарангис қувноқ бир ҳолда ўтиради. Музика.

Фарангис

Қайғулар мендан узоқ бўл, энди мен бегонаман,
Васл гулзорида шодон бахт ила ҳамхонаман.
Ул замонким ғам ҳужуми бирла бошим хам эди,
Энди мен озоди ғам, мурғи баланд ошёнаман.
Хавфи ҳижрон, рашки ағъёр энди йўқ бир зарра ҳам
Эрта-кеч ёрим шамоли шамъига парвонаман.
Термулиб дилбар юзига айтишурман рози дил,
Тотли сўз, бевосита ҳар лаҳза тинглаб қонаман.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Марҳамат қилди отам, раҳм айлади золим фалак
Йўқ жудолиғ ёр ила ишратда гул-гул ёнаман.
(Сиёвуш қайғули ҳолда кириб келади)

Ф а р а н г и с
(сўз)

Сиёвуш, сенга кимдан ўтди алам,
Қаердан илашди сенга бунча ғам?

С и ё в у ш

Келиб бунда Тинус деган бир йигит,
Хабар берди пойтахт эмиш ур-йиқит.
Отанг менга қарши бўлиб бадгумон,
Жўнабдир қўшунлар билан бу томон.

Ф а р а н г и с

Бу сўзларга кўнглим инонмайди ҳеч,
Отам мақтар эрди сени эрта-кеч.

С и ё в у ш

Йигит бундадир келтирурман бу он,
Инонмас эсанг қил ўзинг имтиҳон.
(Ташқарига ишорат қилади. Қиёнуш кириб таъзим қилади).

Қ и ё н у ш

Маликам, кўп ой, кўп йил бўлсин омон,
Бўлиб раъю пайравлиғингда замон.

Ф а р а н г и с

Ўтир... хўш, Сиёвушга айтган сўзинг
Ҳақиқатми? Унда эдингми ўзинг?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қиёнуш

Асоссиз хабар бўлса айтармидим,
Аниқ кўз билан кўрганимни дедим.
Дедилар Сиёвуш ўз аҳдин танур,
Туну кун ғазоватга ҳозирланур.
Эшитгач буни шоҳи туронпаноҳ,
Ғазабла буюрди йиғилсин сипоҳ.
Бу кин эртага эҳтимол келсалар,
Югурдим сиза айлайин деб хабар.
(Фарангис хат ёзади. Музика — ария)

Сиёвуш

Оҳ қайда шодлиғ чоғларим, ғамла букун дилпораман
Ҳар кимга эрдим чорасиз, энди ўзим бечораман.
Аввал кўриб дилдорлиғ, охир бу дил озорлиғ,
Бахтим ҳам этмас ёрлиғ, бир бахти йўқ овораман.
Ҳар ерни қилдим ихтиёр, менга фалокат интизор,
Дўст этди душманлик шиор, кимга бориб ёлбораман.
Тушса арога жанг агар халқу ватан тинчсизланар,
Мен ҳам тез ўлмасман басар бир қанча сафни ёраман.
(Фарангис хатни ёзиб тугатди)

Фарангис

Кел э Тинус, ўлса сенга бемалол,
Бу хатни олиб пойтахтга йўл ол!
Отамга бериб хатни айтгил салом
Ҳам айтгил тилинг бирла бундай паём:
Сиёвуш итоатдадир барқарор,
Қилур хизматингиз билан ифтихор.
Сенга қарши бузган эмас ниятин,
У сақлайди фарзандлик вазиятин.
Пушаймон қилиб юрмасин сўнгидан,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Бор энди ишинг бошлагай ўнгидан.
(Қиёнуш таъзим қилиб чиқади. Сиёвуш бош кўтарди)

Сиёвуш

На эрди бу жон қийноғич шум хабар
Қилур ақлу хушингни зеру забар?
Яна Турон, Эрон деган можаро,
Ривожланғуси икки давлат аро.

Фарангис

Азизим, сра чекма ранжу кадар,
Отамга ёзиб айлагайман хабар.
Яна уқтириб айтса Тинус бу чоқ,
Умид шулки қолмас орада чатоқ.
(Қиёнуш шошилган ҳолда киради)

Қиёнуш

Келиб қолдилар шоҳи Афросиёб,
Бошидан оёққа ғазабли итоб.

Сиёвуш

Демак чиқмиш авжига фитна фасод,
Муҳаббатла дўстлик бозори касод.
Яна қон тўкиш, жон сўкиш, бош олиш,
Яна гавдалардан пой андоз солиш.
Керак энди бу ҳақда тадбир этиш,
Биза тўғри келди бу ердан кетиш.

(Афросиёб илгари, Герсеваз ва бошқа паҳлавонлар кейинда кирадилар. Сиёвуш, Фарангис таъзим қилади)

Афросиёб

Мунофиқлик этма хиёнатчи шум.

Сиёвуш

Надир менга, шоҳим, бу ноҳақ ҳужум?

www.ziyouz.com kutubxonasi

Афросиёб

Қизимни бериб сенга, ўғлим дедим,
Бузуқ ниятинг билмадим панд едим.
Сенга марҳамат айладим беҳисоб,
Бунга қарши исъёнла бердинг жавоб.

Сиёвуш

Эрур менга туҳмат бу исъёнчи ном,
Инонма унга, шоҳи олий мақом.

Герсеваз

Агар мард сен айбингни бўйнингга ол,
Кел, афв иста, шоҳ ҳам кечар эҳтимол.

Сиёвуш

Бу туҳматни тасдиқлаб афв истайин,
Демак ноҳақ ўлмак учун қистайин.

Герсеваз

Оғир тушса айбингни иқрор этиш,
Сени қутқаролмайди инкор этиш.
Бўлиб ўз хатинг бир узилмас каманд
Қилурдир қўл ила аёғингни банд.

Сиёвуш

Нечик хат? Эрурман бутун бехабар
Қани кўрсатинг тўғри бўлса агар.

Фарангис

Сиёвушда йўқ айб, мендан у хат,
Дединг қўзғолончи бутунлай ғалат.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Музика

Фарангис

Бир ўйла ота, марҳамат эт бўлма ситамгар.

Афросиёб

А?! Бўлма ситамгар?!

Фарангис

Жабр айлама, зулм айлама, этма мени музтар.

Афросиёб

Этма мени музтар?!
Гўё ўз отангни санадинг золиму жобир.

Герсеваз

Буларнинг йўли бир
Эр бирла хотин айламиш исёнга муқаррар.

Афросиёб

Эҳ оқпадарлар.

Фарангис

Нотўғри гумон, таъна, ҳақорат бари ноҳақ

Сиёвуш

Бу туҳмати мутлақ
Сиз этдингиз иғволар ила фитнага бовар
Бунда чекиб аскар.

Афросиёб
(сўз)

Саволу жавоб ўлди ҳаддан узоқ,
Тутинг, боғлангиз қўлларини бу чоқ!
(Герсеваз бошлиқ паҳлавонлар Сиёвушни урадилар).

www.ziyouz.com kutubxonasi

Сиёвуш

Мен айлар эдим қон тўкишдан ҳазар
Шараф, иззатимга ҳужум этдилар.
Мен этмасман обрўйимни хоксор
Қани келсин ўлмакка кимдир хумор!

(Ёнидан қилич суғуради. Паҳлавонлар бир қадам кейин ташланадилар. Қиёнуш шу вақт орқадан бориб қилич солади, Сиёвуш йиқилади)

Афросиёб

Тутинг.

Фарангис

Оҳ Сиёвуш.

Афросиёб

Буни тез тутинг.
Бу бераҳм золимни тез банд этинг.

(Фарангис Сиёвуш устида. Қиёнуш боғланади)

Афросиёб

Нега айладинг қон тўкишга шитоб?

Қиёнуш

Менга қилди Судоба шундай хитоб.
Ёзиб менга ҳар лаҳза хат узра хат,
Сиёвушни ўлдир дер эрди фақат.

Афросиёб

Буни текширинг, ким экан раҳбар?!

(Қиёнуш тинтилди, бир даста хат чиқади. Афросиёбга берадилар. Афросиёб биринчи хатни ўқийди).

(I хат)

«Сиёвушни тез айлагайсан басар».

www.ziyouz.com kutubxonasi

(II х а т)

«Тугаткил Сиёвуш ишин қил жадал».
«Келиб бунда Ковус ишин айла ҳал».

(III х а т)

«Қиёнуш — сўзингда сира йўқ сабот;
Сиёвуш ҳали ҳам юрибдир ҳаёт».
«Қўлингда қилич бор, бошин тезда ол
Келиб айла Ковуснинг умрин завол».

А ф р о с и ё б

Ишонган эдим бунга жосус экан.
Сабаб фитналарга шу манҳус экан.
Сиёвуш — мени афв қилғил бу кун,
Бу жосус этиб менга макру фусун.
Менинг буйруғимсиз сенга урди тиғ,
Ёмон от фақат менга бўлди дариғ.

С и ё в у ш

Билурман, шаҳим, айт, этилсин сукут
(Афросиёб ишорат қилади, ҳамма жимлик)
Васият қулурман қулоғингда тут,
Қизингни, бу жосусни ол шул замон
Эронга, отам олдига бўл равон.
Ҳам иғвочилар ким эрур айла фош,
Эмиш барча ғавғога Судоба бош.
Фарангисда бордир уч ой ҳомила,
Набиранг, у ўксузни бошин сила!
Фарангис умидим, гули тозаси,
Етишкач менга ҳуснинг овозаси
Югурдим келиб, сенга етган замон.
Ажал тиғи етди менга ногаҳон.
Ризо бўл севикли нигор, алвидо (ўлади).

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ф а р а н г и с

Сиёвуш улуғ шаҳриёр...

Ҳ а м м а

Алвидо.

Музика

Ф а р а н г и с

Дариғо кетди дилбарим менга бир дилнавоз ўлмас.
Мени ўлдиргуси бу ғам ва лекин чорасоз ўлмас.
Жафогар ҳийлагар жосус уриб жон қасдида шамшир
Каён шоҳин ҳалок этди ўз умри ҳеч дароз ўлмас.
Ўйил, э кўзларим, тезроқ сенга теҳ қолмади ҳожат,
Гули айшим ҳазон ўлди яна бир қайта ёз ўлмас.

Х о р

Жаҳон кори будир ҳеч ким ҳамиша сарфароз ўлмас.

П а р д а

БЕШИНЧИ ПАРДА

Эрон. Кайковус ўрдаси. Судоба жориялари Суроқа ва Қайдофа билан ўтирган бўлади. Музика

С у д о б а

Билмадим, кимга қилай изҳори роз,
Ҳеч киши этмас бу ғамдан бениёз.
Доду фарёдимга ҳеч ким етмади,
Мақсадимга кимса хизмат этмади.
Ваъдалар кўрдим, вафосин кўрмадим,
Ғамли кўнглим муддаосин кўрмадим,
Кетди беҳуда ҳамиша хоҳишим,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Келмади ҳаргиз вужудга хоҳишим.
Йўқ менинг дардим билучи бир табиб,
Мен эрурман бунда бир тутқин ғариб.
(Кайковус қўлида хат, ғазабли ҳолда киради)

Судоба
(сўз)

Шаҳим, не учун бўлдингиз дарғазаб?

Кайковус

Бу ҳолатга ноқобил ўғлим сабаб.

Судоба

Нечик хат қўлингизда, кимдан экан?

Кайковус

Менга нотаниш от Қиёнуш деган.

Судоба

На ёзган?

Кайковус

(ўқийди)

Сиёвушла Афросиёб,
Эрон узра юрмакка айлар шитоб.
Бу ерда йиғилган қўшун беадад,
Талаб қилди ҳоқони чиндан мадад.
Букун-эрта юргайлар Эрон сари.
Сиёвуш бўлур фитнанинг раҳбари».

Судоба

Яна сизга Судоба шўрлик ёмон,
Ҳамон ён босарсиз Сиёвуш томон.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Ўшал кун уни этмадингиз басар,
Букун қўйди ташвишга ул фитнагар.

Кайковус

Орага тушиб Рустаму, Зол, Зар
Қўлимдан Сиёвушни қутқардилар.

Судоба

Ҳали ҳам бу фурсат ғанимат, туринг,
Қўшун жам этиб Турон узра юринг.

Кайковус

Балли, раъйингга мен чиқиб шул замон,
Жўнайман қўшун бирла Турон томон.
(Чиқиб кетади. Судоба хурсанд вазиятда)

Судоба

Қиёнуш эмиш ҳийлада бе бадал,
Қилур икки уч кунда бу ишни ҳал.
Кейин у тирик қолмоғи биз учун
Жуда хавфли, бизга келар қора кун.

(Ташқарида ғовур-ғувур, Кайковус, Рустам, Зол, булар кейинидан мотам кийимида Қиёнушнинг қўли — орқасига боғлиқ ҳолда Афросиёб, Фарангис ҳамда Герсевазнинг қўлида Сиёвушнинг тож ва кийими, сўнгра халқ тўлқини Кайковус Қиёнушни илгари тортади)

Кайковус

Танийсанми Судоба, ким бу йигит?

Судоба

Гумон айладинг ўйнашим бу йигит
Ўйим ҳам бозоримла қабрим ҳарам,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Қуйибманмиким ташқарига қадам.
Йигитлар билан ошнолик қилай,
Улар ичра ишрат саролиқ қилай.
Сен эткач бу хил тарки номусу ор.
Ато касбин ўғлинг тутибдир шиор.

Ф а р а н г и с

Етар, энди Судоба, қилма талош,
Бу чоқ сирринг ўлди бутун халққа фош,
Сенга содиқ айғоқчидир бу йигит.

С у д о б а

Мени қопмоғон сен эдинг далла ит.
(Фарангисга ҳужум қилади. Афросиёб ўртага тушади)

А ф р о с и ё б

Етар шаллоқиликқа берма ривож,
Ўзин оқлаб олмоққа йўқ бир илож.
Сенга бу йигит нотанишдир фақат,
Бу Судоба ким бўлди, кимдан бу хат?
(Хатларни Судобага ташлайди. Судоба қараб бўшашади.
Яна талваса, хатларни ғижимлаб ташлайди. Музика)

С у д о б а

Оҳ надир бу зулму жафо жону тан ёнди
Туҳмату ҳужум ила оҳ бағрим ўртанди.

Айласам фиғон ила дод тингламас ҳеч ким
Дўстларим ҳам этмади ёд, балки ёв сонди.

Энди шоҳ ила фуқаро бирлашиб менга қарши,
Бўлдилар бошимга бало дўстлиғим тонди.

www.ziyouz.com kutubxonasi

Яздон, энди менга паноҳ йўқ, бўлак ғамхўр
Йўқ жаҳон элида вафо ҳийладир онди.

Кайковус
(сўз)

Сени кимки фош этди золимдир у.
Ўзинг шайтон айғоқчиси фитнажў,
Сенга бу йигит ҳам, бу хат ҳам таниш
Сени оқлай олмайди энди тониш.

Судоба

Менга қарши туҳмат бутун сўзларинг,
Бу хил сирли хат ёзғучи ўзларинг.
Менга на қариндош, на дўст бу йигит,
Қаердан келиб чиқди энди бу ит?

Қиёнуш

Етар, хоним, ортиқча қилма жадал,
Гуноҳингга ҳеч нарса бўлмас бадал,
Сиёвушни, Ковусни ўлдир дединг,
Қилични ўзинг менга берган эдинг,
Бунга қарши кўп ваъдалар айладинг,
Канизингни бермакчи бўлган эдинг.

(Судоба ерга тикилганча қолади. Халқ вакиллари шовқин солади)

Вакиллар

Тилаймиз бу айғоқчиларга жазо,

Кайковус

Ўлимдан бўлакка эмаслар сазо.

Вакиллар

Сирин энди билдик бу шармандани,
Беринг халқ қўлига бу даррандани

www.ziyouz.com kutubxonasi

Жамоат йиғилган бу ерга бу кун,
Қасос олмоқ истар Сиёвуш учун.

Кайковус

Мен олгайман ўғлим учун интиқом,
Буларга жаҳаннамда бўлгай мақом.
Булар боғланиб от думига бу чоқ
Шаҳар кездирилсин уриб юз таёқ.
(Судоба, Суроқа, Қайдофа, Қиёнуш олиб чиқилади)

Кайковус

Яна бу жиноятга ким қўшди бош?
Жазоларман, албатта, этмакла фош.

Афросиёб

Шаҳо, бу замон бўлди ҳақ ошкор,
Жиноятчи, иғвочилар бўлди хор.
Қизим бўйида бор уч ойлик гумон,
Шуни ҳурмат эт, бизга бергил омон.

Кайковус

Дуруст, сенга ҳозирча бердим омон,
Ишинг текшириб айлагунча аён.
Агар бу жиноятда бўлсанг шерик,
Сенинг устингга тортадирман черик,
Уруғ — аймоғингни қирурман тамом,
Гуноҳсиз эсанг, йўқ сўзим вассалом.
(Сиёвушнинг тож ва кийимлари тахтга қўйилади, Фарангис тахтга яқин бориб туради. Музика)

Фарангис

Чамандан учди булбул бу тиканни энди ёд этмас,
Шаҳим ором олибдир, эътибори арзу дод этмас.
Фироқу мотам ўртар жону жисми нотавонимни,

www.ziyouz.com kutubxonasi

Кайковус

Қазо сайёди олди нури чашмим меҳрибонимни.

Фарангис

Ўлимдан ўзга энди бу ҳазин кўнглимни шод этмас,

Кайковус

Фалак ҳеч кимни мендай ноумеду номурод этмас.

Фарангис

Ер остига ниҳон ўлди букун хуршиди анворим,

Кайковус

Бу фарзанд доғини менга қўйиб кетди жаҳондорим.

Фарангис

Яна у зарра парварлик-ла дафъи гирдибод этмас,
Агар чарх этса ҳар кимга жафо бундан зиёд этмас.

Хор

Ўлим жосусга, озорингдан ўзга ихтиёр эмас.

Парда тушади.

Сўнг

Ёзилган
4 октябрь 1945 йил

Кўчирилган
17 ноябрь 1945 йил

www.ziyouz.com kutubxonasi